

Sagn & myter i Fanefjord sogn med tilknytning til gravhøje & bakker.

Side 1	Indholdsfortegnelse	<i>Myter & Sagn i Fanefjord Sogn I</i>
Side 2	Indledning	
Side 3	Sagntiden	
Side 4	Møns navn og allerældste historie	
Side 5	Jøing Upsal og Grøn Jæger	
Side 7	Forhistorie til sagnene i Fanefjord sogn, Mønbo Herred	
Side 9	Den smukkeste og bedst bevarede langdysse	
Side 10	Grøn Jætte & Upsalsjætten	
Side 11	Grøn-Jette	
Side 12	Af havets dyb sig skyder frem ...	
Side 14	Upsals-Jetten Grøn og Fane skøn	
Side 15	"De tre Hestepander" og "De tre Stene"	
Side 16	Møen Fane, Fanefjord	
Side 1	Jettens-Høj med Grøns grav	<i>Myter & Sagn i Fanefjord Sogn II</i>
Side 1	Guldkæden i Kellers Høj	
Side 3	Kellershøj	
Side 4	Skettelshøjene	
Side 4	Dørrehøjen v/Fanefjord Kirke	
Side 5	Skalshøjen	
Side 6	Goen og Helligtrekongersrytterne	
Side 6	Grønsalen	
Side 7	Grøn & Fane	
Side 11	Palle Laring om Møn	
Side 12	Find-sagnet & Fanefjord kirke	
Side 13	Jættekvinden på Falster	
Side 13	Myten om byggeriet af Fanefjord kirke	
Side 14	"Den Hellige Trekant"	
Side 15	Præstebjerg	
Side 16	Myten om "Guldringen i Bakken"	
Side 18	Blótkilden v/Præstelunden	
Side 19	"Kong Kat", Undervætter	
Side 19	Barhøj	
Side 1	Mulrøj	<i>Myter & Sagn i Fanefjord Sogn III</i>
Side 2	Hr. Truels døtre & Pilgrimsstenen	
Side 3	Sagn om røveren	
Side 5	Hr. Truels i Koxeby	
Side 7	Lindormen i Trehøjene	
Side 8	Lindormen i Kongsbjerg	
Side 8	Røddingekongen	
Side 11	Klekkendehøjen	
Side 13	Om Fanefjord eller Sønder-sogn	
Side 14	Afslutning	
Side 15	Kort over fortidsminder, bakker og høje	
Side 16	Kildemateriale	
Side 17	Frede Bojsens kort over fortidsminder på Møn og Bogø 1905	

*Udarbejdet april 2004
Redigeret juni 2008 og nov. 2010
af Jonna Kjær-Nielsen
Vollerupgade 51, 4792 Askeby*

Sagn & myter i Fanefjord sogn med tilknytning til gravhøje & bakker!

Indledning

Der findes utrolig mange beretninger om *Grøn Jæger & Dronning Fane*, som må have været en yndet beretning at fortælle.

Jeg vil forsøge at samle dem i nogenlunde forståelige sammenhænge, samt andre sagn, myter & historier!

Grøn Jæger var konge over *Vestmøn* og boede på *Grøns Jægers Høj*, han var en kæmpe og var også sømand. Han var den eneste kæmpe der er benævnt med sin frue ved sin side.

I et andet sagn er *Grøn Jæger* nævnt som kongen over *Møn* og *Upsalsjætten* skulle være *Grøn Jæger*!

Jøing Opsal eller *Jætten Upsal* var konge over *Østmøn* og havde sin bolig på *Møns Klint*. Men der var også en *Huno*, som iflg. overleveringerne var konge over *Frenderup* eller *Østmøn*, og som *Grøn Jæger* kæmpede mod og tabte til hver nat.

Grøns Grav findes iflg. overleveringen på *Hårbølle Mark* og har også flere navne: *Grønsalen* - *Jættensbjerg* eller *Jægersbjerget*. *Grøns Grav* findes også på *Jættenshøj* i *Frenderup*, eller også var det der, *Grøn Jæger* hvilede sig på sin færd mod *Østmøn*, måske er det en slægtning til *Grøn Jæger* som ligger begravet der. En anden udlægning er også at *Grøn Jæger* ligger begravet i *Hjortehøj*, den nuværende *Jordehøj*?

Grøn Jæger, som vi nu til dags kalder ham, har haft mange navne i tidens løb. Da der ikke er skrevet noget ned fra oldtiden er det overlevering fra mund til øre, fra generation til generation og det er blevet til mange forskellige udtryk og navne:

Grønjein – *Grønjægen* – *Grønjætte* – *Grøn-Jette* - *Kong Grøn* – *Grøn Jægling* – *Grøn Jæger* og så har han givet navn til *Grønsund* og *Grøntved Skov*.

En del af *Grøntved Skoven* blev ved frikøbelse af sognet i 1769 til *Fanefjord Skov* og sognet fik samtidig sit navn *Fanefjord*!

Fanefjord sogn og lidt af *Damsholte sogn* har været en ø i oldtiden og har heddet *Grønø*, måske har *Grøn Jæger* taget sit navn af *Grønø*?

Øen har været delt op i 7 kongedømmer iflg. overleveringen, senere er den delt op i to riger med to kæmper: "*Fruerlands Jætten*" på *Vestmøn* og "*Den Store Jætte på Klinten*".

Vestmøn hed også *Fruerland*, og *Østmøn* hed *Høje Møn*!

Stednavnet *Grønsund* er omtalt første gang ca. 1186 i formen *Grónesund*. I øvrigt skriver Saxo "ad simun, quem Viridem vodant" = ved det sund der kaldes det grønne.

Grøn Jæger skulle redde landet med en "*Guldkæde*", og *Jætten Upsal* skulle redde landet ved at danne sten om til krigsfolk. Hvad siger sagnet om disse fortællinger?!

Har *Dronning Fane* givet navn til *Fanefjord sogn*? – Navnet *Møn* foregives at have sin oprindelse fra ordet *mø* eller *jomfru*, men hvad var det for en *mø*, der gav øen sit navn, kunne det være *Fane*?!

Fane var iflg. overleveringen skjoldmø fra *Falster* og blev hentet til *Vestmøn* af *Grøn Jæger*, de kæmpede mod hinanden på *Falsters jord*, blev så venner og senere kone og mand!

Men der er også dem der påstår, at *Fane* var den mand som byggede *Fanefjord Kirke*!

Er der en sandhed i alle disse gamle sagn & myter?

Har sagnene en reel historie at fortælle det moderne menneske?

Ja, dømm selv, når du har læst alle beretningerne!

Sagntiden

er ikke nogen bestemt begrænset periode; den rækker langt tilbage i den forhistoriske tid og langt ind i den historiske; den taler til os såvel jævnsides med oldsagerne som med de første skrevne historiske kilder. Dog kan den siges at danne overgangen fra de jordfundne mindesmærkers tid til den skriftlige histories tidsalder.

I slutningen af det tolvte århundrede samlede og nedskrev Saxe *Grammaticus* – på dansk i vor tid kaldet "Runemester" – en mængde folkesagn, som da havde levet i folkemunde i måske 1000 år, idet han tillige benyttede islandske kilder. Han sammenføjede snildelig alle disse sagn til en fortløbende historisk fortælling, hvis række følge dog efter sagens natur ligeså godt kunne ordnes på andre måder. Men Danmark er derved kommen i besiddelse af en sagnhistorie så rig, som næppe noget andet folk. Saxes bog blev bevaret middelalderen igennem, mest fordi den var skreven med megen veltalenhed på smukt latin. 300 år efter Saxe blev hans historie i hovedtrækkene gengivet på danske rim i den mesterlige "Danske Rimkønike", som i 100 år var den mest søgte læsning i Danmark.

Forinden Saxe haves spredte optegnelser hist og her af den danske sagnhistorie; men hverken Saxe eller hans efterfølgere har nået at udtømme de rige kilder, hvoraf de har øst. Indtil den nyeste tid har der rundt om i landet levet folkesagn, som først sent er bleven optegnede, men hvis oprindelse for manges vedkommende rækker helt tilbage i den grå oldtid. Først i vore dage, da man har lært at sætte sin største lid til det skrevne, dør de gamle minder i folkemunde; lidt efter lidt mister folket evnen til med den gamle vidunderlige troskab at bevare i erindringen overleveringen fra fjerne tider.

Vil man spørge, hvor vidt man kan tillægge sagnene historisk virkelighed, kan der sikkerlig svares, at sagnet næppe nogensinde giver sig af med at opdigte hele begivenheder; kærnen i fortællingen hidrører vistnok fra virkelige begivenheder, som dog i århundredes løb er omformet og udsmykkede på mange måder, ligesom personer og tider er forvekslede.

Sagnet kan udmale og misforstå, men det lyver ikke.

I gamle dage var man mest tilbøjelig til at tage sagnene fuldt ud som god historie, og man kunne således føre den danske kongerække i lige linie flere årtusinder tilbage. Senere gik man til den modsatte yderlighed og betragtede sagnene som bare fabel og eventyr. I vore dag har derimod åndfulde historikere vidst at benytte det rige sagnstof – vel med behørig kritik – men som værdifuldt middel til at give levende billeder af vore fædres gerninger og tænke måde. Og selv den nyere tids "realisme" vil ikke kunne kvæle denne opfattelse.

I den almindelige danske sagnhistorie nævnes Møn meget sjældent. I flere af middelalderens magre krøniker fortælles om stiftelsen af Danmarks rige, og dette gengives i rimkrøniken, der lader kong *Humble* fortælle således:

"Da var min søn, som kaldtes Dan,
skikket til konge og formand
i Sjælland, Lolland, Falster og Møn ej forgår,
hvilke lande, som kaldes Videslet.
Ved to tusinde, syvhundrede og 40 år,
efter at verden skaftet var,
så komme tyske i Jylland ind
at skænde og brænde lagde de på vind.
De søndre jyder, dem sloges de på,
de havde så tænkt deres land at få.
Thi sendte de bud da til min søn,
fordi han var en kæmpe køn.
Han fór med dem de tyske imod

og slog dem alle der ned for fod.
Så hyldede de ham for en formand
og nævnte deres land så alle af Dan,
som er Jylland både, Frisland og Fyn,
Sjælland, Skåne, Halland og Møn,
Lolland, Langeland og Falster med
og mange småland, som ligger derved”.

Navnet Videslet, blev i oldtiden brugt om den Sjællandske øgruppe!

F. Bøjsen: Af Møns Historie II, ”Den ældre Middelalder”

Fra sagntiden

De efterretninger vi har om Møn i den forhistoriske tid er kun sparsomme og knytter sig nærmest til sagn om navnkundige mænd, der skulle have levet her.

Sagnet udgiver sig jo ikke for historie, men at der for mange eller de fleste af sagnene ligger noget historisk til grund, synes godtgjort ved de nyere tiders antikvariske undersøgelser.

Gravhøje har oplyst om sider af oldtidslivet, som sagnet tav med, og i mange tilfælde godtgjort, at sagnene som oftest er noget mere end fabler.

J. Jensen topografisk beskrivelse over Møn

Møns navn og allerældste historie

Det ord Møn udledes nogle af måne, fordi denne Ø på den ene kant er rund som en halvmåne; men rettere udledes det af det danske ord mø, jomfru, så at Møns land skulle være det samme som jomfruens land, hvoraf den og undertiden på latin kaldtes Virginia Danorum. Af denne mening var hr. Vincent Bilde, som i den svenske krig 1659 af kong Friderich den 3. blev sendt til Møn, og i sit logi i Stege efterlod disse skrevne på væggen:

”Nu ser det ilde ud, med Dannemarkes rige!
I Sjælland ved man ej af nogen råd at sige;
Den træske Afchenberg voldtaget har med list
Vort dejlige Jomfruland, og vi har Møn mist.”

Hvad det er for en mø, som Møn er kaldet efter, er vanskelig at bestemme; dog mener de fleste at det har været Fane fra Falster, som kom hid 60 år før Kristi fødsel, og fik landets konge Jeddern Grøn, som før den tid boede vest for Stege ved Grønved. Landets navn var da Ørkenø, men siden blev det Jeddernsland, og ofte Grønø. Af Fane har og Fanefjord fået sit navn, et Sund, som skiller Møn fra Falster, og kaldes ellers Grønsund, (hos Saro viridis sinus) eller rettere Grøns – Sund.

Kong Grøn siges at ligge begravet i en stor stenhob på Jettenshøj ved Frenderup i Damsholte sogn; men snarere ligger der en af hans afkom. Thi på Hårbølle Mark, i Fanefjord sogn, ses en grav 170 alen lang og 15 alen bred, med snorret satte sten om, hvor Fru Fane er begravet, og han sluttelig hos hende. Gamle

håndskrevne slægtsbøger melder, at Kong Grønlieg der begravede sin fæstemø Fane, som var fra Falster. Forunderligt er det, at på ingen af stederne på nogen sten, ses kendetegn til runer.

Hvorfra Grøn er kommet hertil landet, og hvad han har bedrevet, er os efter så lang tid uvitterligt, men at han må have været en stor elsker af jagten, ses af et gammelt sagn, at omtrent ved Kristi fødsels tid skal ved Grønved årligt have ladet sig se et menneske til hest, uden hoved, med et stort jagtspyd, og omgivet af mange hunde. Dette skal have været Grøns genfærd, som først blev borte, da her kom kristne.

Iblandt almuen høres adskillige små vers om Kong Grøn og hans fæstemø Fane, hvoriblandt disse:

*”Nu hviler Grøn med Fane sin,
som trættede rasken hjort og hind,
tak bonde god, den Dyre-Gud,
nu går du tryg ad Sundet ud”.*

Dette forklares på adskillige måder. Jeg vover at fremsætte en ny mening. Fanefjord eller Grønsund lå til Falster førend Kong Grøn fik Fane, og selvfølgelig turde bønderne på Møn ikke fiske der for Falsters beboere, da dog fiskeri på den tid var deres den største beskæftigelse. Nu da de fik tilladelse dertil af deres konge, som var blevet herre over dette Sund, eller i det mindste havde rettighed til at betjene sig deraf, befales de i dette vers at takke den Dyre-Gud, og efter den døde Grøn, den store elsker af jagten, og de ville dyres skræk, for deres sikkerhed på Sundet.

Ved år 900 hed Møn, eller i det ringeste den del deraf, som vender mod Falster, Fruerland, som siden ved Fanefjords sogn skal bevises.

Endnu år 1100 var den efter Hr. Hoffmanns beretning delt i 3 øer, som da hed Enebærland, Jomfrueland og Høje-Møen. Men da Enebærland og Høje-Møen er det samme og Jomfrueland er alle Møns øers almindelige navn, henfalder dette foregivende af sig selv.

”Øen Møen” ved B. C. Sandvig

Jøing Upsal & Grøn Jæger

Den berømteste sagnskikkelse på Møn er uden tvivl Klintekongen. Mønboerne kalder ham også Jøing Upsal, der både er blevet forstået som Jøden og Jætten fra Upsal, men i virkeligheden vistnok er et dæknavn for Odin. Jøing Upsal herskede dog kun over Høje Møn. På Vestmøn var det efter sagnet Kong Grøn, efter hvem Grønsund og Grøntved Skov skal have navn, der havde magten. Jeg skal for øvrigt ikke komme nærmere ind på sagnene om ham; der er behandlet af H. Ellekilde i en afhandling om Odinsjægeren på Møn. Men jeg kan dog ikke helt undgå at nævne Kong Grøn, da hans navn er knyttet til Møns og måske Danmarks prægtigste oldtidsgrav, den berømte langdysse Grønsalen på Hårbølle Mark. Den, så vel som Grøn, nævnes første gang i den københavnske boghandler Jens Lauridsen Wolfs *”Encomion Regni Daniæ, d. e. Danmarckes Riges Loff”*, 1654, side 554, hvor han om Møn fortæller – det er for resten omtrent det eneste, han ved om Møn -:

"Der på landet udi Stege sogn er en stor stenhob, hvilke menes at være en kæmpes grav ved navn Grøn Jegling eller Jette af hvilke Grounid, som er en stor skov der og Grønsund, som er et færgested imellem Falster og Møn skal have deres navn.

Der ses ude på Hårbølle Mark i Fanefjord sogn også en grav, som skal være 170 alen lang og 15 alen bred, om hvilken grav de grå kampesten er så ordentlig lagt ligesom det kunne være sket efter en snor, men der findes på disse sten ingen bogstaver eller udhugning, dog menes at bemeldte kæmpe Grønlig skal have begravet sin fæstemø, som hed Fane og hørte hjemme på Falster. Hun har givet navn til både fjorden og til kirken, og de kaldes for Fanefjords Kirke og fjorden for Fanefjord. Det land ligger meget højt i søen".

Vi ved ikke, hvor Wolf har sin viden fra; selv har han vel næppe været på Møn. I fortalen nævner han som sine kilder dels *"Sandfærdige Documenter"* dels *"Troværdige Mundlige Beretninger"*. Muligvis har han haft en præsteindberetning til Ole Worm fra o. 1623 for sig, Ole Worm forlangte netop særlige oplysning om sten med bogstaver på, f. eks. Runesten til brug for sit Runeværk. Det ville i al fald forklare den ellers lidt umotiverede tilføjelse:

"- Men der findes eller siunes på samme steene ingen Bogstaffve eller Udhugning – "

I dette ene tilfælde har vi altså en kilde for os, der er – mindst 27 år, måske o. 58 år – ældre end Viborg. Den er desuden på en vis måde fyldigere, idet Viborg ikke synes at kende Grønsalen i Hårbølle: Hans kapitel om Fanefjord består mest af betragtning over de gamles måde at begrave deres døde på. Derimod nævner Viborg flere gange *Jeddens Høj* ved Frenderup, der på hans tid hørte til Stege sogn, og hvor han som præst i Stege har været bedre kendt. Han siger ligesom Wolf: *"At Grønsund har navn af Grønø med tilnavnet Jedde eller Jeddin"*, som han mener rettere skal være Jette, idet han vil have det til at betyde: *"Gronus Gigas"*, f. eks. Giganten, Jætten Grøn, og tilføjer, at:

"Det er gammel tale på denne ø, at der hvert år omkring juletid ved Grønved viser sig en mand, ganske vist berøvet sit hoved, men ikke des mindre siddende til hest med et jagtspyd i hånden og en stor flok hunde omkring sig;"

Efter gammel overlevering siger bønderne, at denne mand er Grøns genfærd. Hans begravelse er ved Frenderup i *"Jeddens Høy sive Jettens Høy, id est collis gigantes; "* også i 6. kapitel nævnes *Grøns Grav "Sepulchrum Groni"* ved Frenderup.

Som omtalt i indledningen har Resen ikke haft meget at føje til Viborgs værk, som han næsten ordret optog i Atlas Danicus. Men netop med hensyn til Grøn, som han nævner under Møns Historie, må han have haft en kilde for sig, vi ikke kender. Han omtaler ham nemlig som:

"Grøn, Grøndigling, Grøn Jette, Grøn Jodden", og hans grav som Jordens-Bjerg i Stege sogn. Jedden og Jodden synes altså et og samme: Jedden med tilnavnet Grøn er blevet navnet på Vestmøns guddom, senere, Jætte, Jeien, Jæger, mens Jodden har fået tilnavnet Opsal som Klintens, Østmøns Bydeguddom, senere: Jon eller med omlyd Jøn, Jøing; mellemvokalisk d bortfalder på mønsk.

Det *Jordensbjerg*, Resen omtaler som Grøns Grav, er måske den fredlyste jættestue *Jordhøj* på Nøbølle Mark; den skrives på udskiftningskortet o. 1800 *Hjortehøj*.

De topografer, der i det 18. århundrede har givet sig af med Møn, er åbenbart blevet forvirret af Wolfs dobbelte oplysning om Grøn Jeglings Grav i Stege sogn og *"Bemeldte Kiempe Grønliegs"* fæstemø's grav i Fanefjord sogn. Erik Pontoppidan omtaler i *"Theatrum Daniæ"* 1730 kun Grøn-Jellings Grav på Hårbølle Mark

170 alen lang og 15 alen bred, skønt han både henviser til Wolf og til Kaalunds bearbejdelse af Viborg. 37 år efter gør han i Danske Atlas et mislykket forsøg på at forene de 2 traditioner ved at lade Grøn og Fane være begravet ved Frenderup i "En Familie-Grav", omsat med en stenmur 170 alen lang og 15 alen bred. Sandvig mener, at det må være en af kong Grøns afkom, der er begravet ved Frenderup, eftersom det var på Hårbølle Mark, at:

"Gamle håndskrevne slægtsbøger meldte, at kong Grønlieg begravede sin fæstemø Fane, som var fra Falster"

Sandvig var bibliotekar hos Suhm og kan således let være stødt på en gammel slægtsbog, som vi ikke kender, men som måske også Wolf har haft for sig.

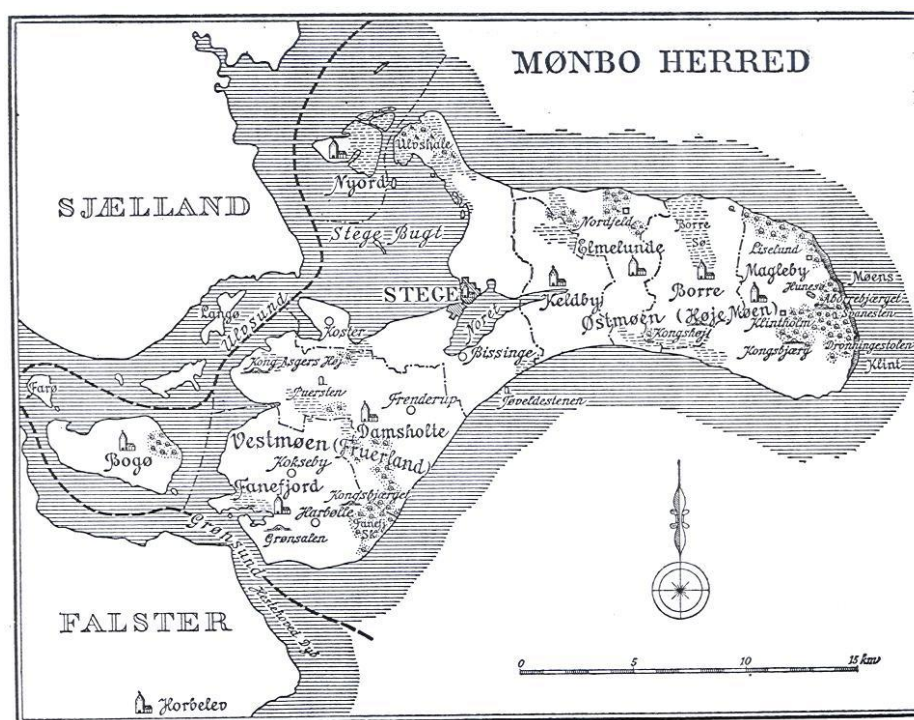
I det 19. århundrede er Johan Paludans beskrivelse over Møn en af vore vigtigste kilder, Paludan, der var præst i Fanefjord 1788-1821 og havde overordentlig stor interesse for fortidens minder, giver en udførlig beskrivelse af "Grønsalen, Jettens- eller Jægers-Bjerget" i Hårbølle, Grøn-høj kalder han det også.

I 1809, da ejeren begyndte at borttage stenene fra Grønsalen for at bruge den til hegn, udvirkede Paludan, at Grev Danneskjold udstedte et foreløbig forbud mod gravmærkets ødelæggelse. Den eneste folkelige overlevering om Grøns Grav, der er optegnet i det 19. århundrede, skylder vi en ung falstersk folkemindesamler, præstesønnen Niels Lindberg i Tingsted:

"Kæmpen Grøn, der slog 7 kæmper ihjel i Østerskoven, er begravet i Fanefjord sogn på Møn".

Også Thiele nævner Grønjetten på Falster, i forbindelse med nogle høje ved Næsby, hvor hans ofre skal ligge.

Præstø Amt historisk årbog fra 1929-33

Forhistorie til sagnene i Fanefjord sogn, Mønbo Herred

Falster har en lindorm i Fribrødredalen ved Stubbekøbing, Møn har en i Kongsbjerg ved Fanefjord Skov. Den vandrede mellem to høje, og der vokser ikke græs.

Præsten ville engang mane den, men kunne ikke; for den værner landet. Der er tale om en anden lindorm på Langø i Ulvsund, den skulle bønderne have drevet bort med stenkast.

Det lyder ikke som vanligt!

Fra Falsters Pilgrimssten i Horbelev var der gang over Sundet på *Horsepander* til *Pilgrimsstenen* ved Kokseby i Fanefjord.

Som højbornene leger med bønderbørnene i *Virket* på Falster, leger de i *Bissinge* ved Stege Fjord! Sydfalster er *Ellefruernes* land, overfor ligger den halvdel af Møn der kaldes *Fruerland*:

*”Her hviler Grøn med Fane sin
som trættet raske Hjort og Hind.
Tak bonde god den dyre Gud,
nu går du tryk ad Sundet ud”.*

Sådan lyder et gammelt rim.

Grøn Jætte er Bygdeguden, og den eneste af dem alle der har sin frue ved siden.

Grøn og Fane: Grønsund værger Fanefjord: Fruerlandet!

Tak bonde god den dyre Gud -.

Grøn Jætte var den der vog de syv kæmper med spyd på *Falsters Fruerland*, og nu hviler han med sin frue *Fane* i *Jættegraven* på *Hårbølle Mark* i *Fanefjord Sogn: Grønsalen!*

I Frenderup havde han sin hvilesten, hvor han sov, det er vist på grænsen af *Fruerland*.

Lidt ude på stranden ligger *Tøveldestenen*. Der kan vendes på den med hest og vogn. Den er kastet fra Skåne mod Magleby Kirke, så den slog tårnet ned.

Samme kast er *Svantesten* på Aborreberget.

Flere sten kendes som landemærker:

Svømmestenen ved Stege, hvortil man svømmer ud.

Klagetvedstenen ved Borre, der skylles af hav fra tre sider på sogneskillet.

Ristestenen i Grimsdal med sten under.

Puersten i Damsholte sogn.

På Grøns Grav er en *Klingersten!*

De ligger om Møns land, der gælder et Mønbo Herred udi kendeligt tingsted.

Landet deles i *Vestmøn (Fruerland)* og *Østmøn (Høje Møn): Grønsal og Upsal*.

Der råder *Grøn Jætte* i *Grønsal* og *Jætten Upsal* på *Høje Møn*.

Grøn kæmper mod Falstringer i Vest – Upsal, der kaldes Klintekongen går sammen med Klintekongen på Stevns over havet imod Grap, kongen på Rygen.

Grøn hviler med sin frue i deres grav, hvor stenen klinger en vellyd.

Upsals dronning kendes kun af Dronningestolen på den høje Klint, selv har han en hule hvor ingen tør komme. Man gribes af rædsel i Loshullet. Men en ung karl når dog frem i hulen, Jætten hilser ham ligesom i Holger Danskes sagn.

Grøn har sin hvilesten at sove på, Upsal har en mærkelig Abildgård og en kilde der vel kan findes, men aldrig mere genfindes.

Begge er de ridende som *Bygdeguder* og farer efter *Ellefruer*, *Havfruer* siges det – ovre på Falster. Men det hænder at Upsal kører i vogn. *Grøn* er altid ridende. Bønderne må holde hundene, mens *Jætterne* farer.

Upsaljætten kræver sin øldrik, han nøjes dog også med vand hos en fattig kone og drikker det af et sold.

Mon det ikke skal være mælk han drikker gennem en si?

Og et offer som aldrig må glemmes, er det sidste høstneg,

er skal blive liggende på marken til *Jættens hest*.

Ved hans navn sværger folk: "*Men Jøtten dog!*"

De to Jætters sagn blandes, men tydeligt er det, at han på Høje Møn er den største, den egentlige *Bygdegud* – og *Fruerlands Jætten* er mere en sagnkonge, der hviler i grav med sin kone, folkene nær end "*Den Store Jætte på Klinten*".

Men der er andre *Jætter*, om end de ikke bærer navnet.

Engang kom *Huno* og tog magten på Høje Møn.

Efter ham findes *Hunohøj*, *Hunosøen* og *Hunes Agre*. Han var *sørøver*, til sidst drog han bort til fjerne riger.

Hans navn findes også på Lolland, hvor kæmpen *Hune* bærer jord mod Sundet, fordi han vil over til Falster. Det nåede han ikke dengang, men måske har sagnet grebet hans stræben og strakt den videre til herredømme på Falster.

Hunosøen er blevet hellig og kræver sit offer:

Mand, mand,

timen er kommen,

og du er endnu ikke kommen!

Kalder den.

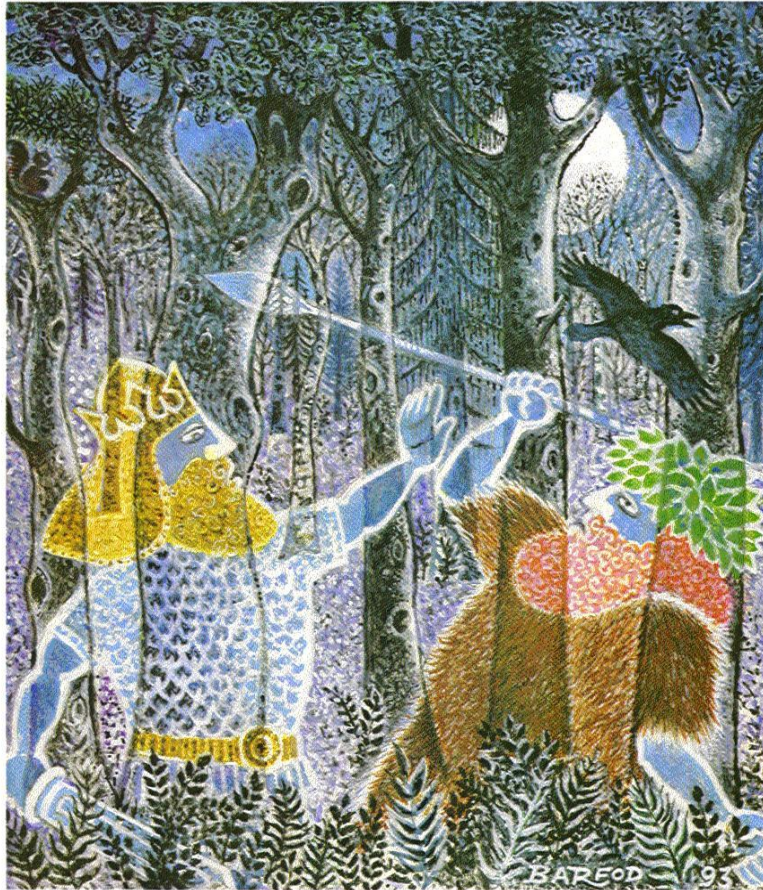

Den smukkeste og bedst bevarede langdysse på Møn er "*Grønjægers Høj*" ved Hårbølle, syd for Fanefjord Kirke. Den er ca. 100 m lang og ca. 10 m bred og omgivet af 145 næsten mandshøje randsten. I selve højen er der tre gravkamre, hvoraf kun det vestlige har bevaret dækstenen.

Bag højens navn ligger sagnet om jægeren og kongen Grøn og hans vilde natlige ridt med krigere og hunde, - et levn fra forestillingerne i den nordiske hedenske gudetro om Odins skrækindjagende færd over marker og gennem skove.

Grønjæger herskede over denne del af Møn dengang øen ifølge sagnene var delt i syv kongeriger, og man fandt det naturligt, at den fornemme langdysse skulle opfattes som et gravmæle for ham og hans fæstemø Fane, hvis navn også lever videre på egnen.

Møns Oldtidsminder, Møns Turistforening

På Vestmøn i Grønsalen hviler kæmpekongen Grøn i Fanefjord og nord for i Damsholte hviler kong Asger i Kong Asgers Høj. Som Grøn har han vel slået syv kæmper, inden han fik hvilested.

Det er Fruerland med kæmpevagt.

På Østmøn, Højsalen, råder Jætten Upsal, Søtrolde Huno, Natrideren til Svends Mose, Søbjerggeden med Tyrehovedet og Havmanden der sniger sig med sin vante ind i Borre Mose.

Herredsbogen: "Sønderjylland og øerne" bd. 3, 1930

Grøn Jætte & Upsalsjætten værner begge landet for de fruer der bo. Forskellen er at Grønjætte står med spyd og ene næver mod landsmænd fra nære kyster – mens Upsalsjætten med sine trolde står mod fjender udefra.

Hans krigsfolk kaldes Grønjægere. Det er Grønjætte i Upsalsjættens Hird, kæmpen hos kongen. Upsal og Grønsal samlet med alle strandens sten. Thi som Ellekongen på Stevns skaber træer om til krigere, gør Upsalsjætten strandstenene til krigsfolk, og med dem redder han landet!

Det kaldes at han rider Kongeridt, han skal have gjort det to gange og vil gøre det endnu en gang. Hans kamp føres af vennen på Stevns, Ellekongen, og videre på den fjerneste kyst af Bornholms Ellekonge og Ellefolk.

Historisk Årbog for Præstø Amt 1929-33

Grøn-Jette

På vestsiden af Møn er der en skov, der hedder Grønvæld. Her jager Grøn-Jette hver nat til hest, med hovedet under venstre arm, spyd i hånd og mange hunde omkring sig. I høstens tid lægger bønderne et knippe havre til hans hest, for at den ikke skal træde deres sæd ned om natten. Grønsund har sit navn efter ham, ligesom Fanefjord er opkaldt efter hans fæstemø Fane. Ved Frenderup er der en stor sten, der siges at have været Grøn-Jette sovested, og i Åstrup sogn ved Næsby på Falster er der en hel del høje, hvori de, som er faldet for Grøn-Jettes spyd, ligger begravet. Nu ligger Grøn-Jette og Fane begravet på Hårbølle Mark i Fanefjord sogn, hvor man finder en kæmpegrav på 170 alens længde.

Man har et vers om dem:

*"Nu hviler Grøn med Fane sin
som trættet raske Hjort og Hind.
Tak, bonde god den dyre Gud!
Nu går du tryk ad Sundet ud".*

En nat jagede *Grøn-Jette* i Borre skov. Da standsede han sin hest ved Henrik Fynbos dør, bankede på og befalede ham at holde hundene. Jægeren red derefter bort, og Henrik Fynbo stod da i sin dør og holdt hundene i samfulde to timer. Endelig kom *Grøn-Jette* tilbage, og på tværs over hesten lå der en havfrue, som han havde skudt, og han sagde da til bonden:

"Hende har jeg jaget efter i syv år, men nu fik jeg hende endelig nede ved Falster"

Han bad om noget at drikke, og da han havde fået det, rakte han Henrik Fynbo en guldpenge, der brændte sig gennem hans hånd og faldt ned på jorden. Da gav jægeren sig til at le og sagde:

*"Nu kan du fortælle, at Grøn-Jette har rakt dig hånden.
Men for at du ikke skal kunne sige, at jeg har drukket hos dig uden vederlag,
så kan du beholde det bånd, hvormed du holdt mine hunde".*

Jægeren red bort, og Henrik Fynbo tog båndet og holdt det længe forsvarligt under lås og lukke, og fra den tid voksede hans rigdom bestandigt. Men da han til sidst undlod at passe på det, blev han fattigere, end han tidligere havde været, og han døde i stor armød.

J. M. Thiele: "Danmarks Folkesagn" II

Af havets dyb sig skyder frem ...

I en af sine smukke fædrelandssange nævner *I. C. Christensen*, idet han giver et billede af danskernes bedrifter i hedenold, dette:

*"Af havets dyb sig skyder frem
et land med høj og slette,
hvor skov og lyng og klittebræm
sig smukt har lagt til rette.
Afsang og sagn fra hedenold
dets ry er sært iblandet.
Dets konger nævnes efter skjold,
og Dan gav navn til landet".*

Hvad der her er nævnt om Danmark og vor historie, gælder ikke mindst vor fødeø Møn, og her ikke mindst den del af øen, hvortil Fanefjord sogn hører.

Sagnet fortæller, at Møn som det øvrige land bestod af en del små riger med hver sin konge eller høvding, som i hin dunkle tid, hvor *"man stred i tro på Thor og Frej"*, drog på vikingefærd til fjerne og fremmede riger, ja, *"stormed London og Paris fra åben vikingesnekke"*:

Sagnet nævner, at Møn den gang ved smalle sund, hvoraf der findes antydninger også i vore dage, var delt i syv større eller mindre øer med hver sin konge, og sagnet har holdt sig til nutiden om den konge og dronning, der herskede over den del af øen, som kaldes Fanefjord, nemlig *Grøn Jæger* og hans hustru *Fane*.

Nabokongerne her på Vestmøn skulle ifølge sagnet være *Kong Rød* eller *Røddingekongen* og *Borren Søkarl*. De skulle have været nogle grumme sørøvere og regeret på samme tid som lejrekongerne Rorik (Roer) & Helge.

Kong Rød skal være begravet i kæmpehøjen, der ligger syd for Røddinge by. Han skal have dræbt *Borren Søkarl*, således kaldet, fordi han boede på den lille ø *Sprove Borren*, som hævn for, at *Borren Søkarl* havde dræbt en af *Røddingekongens* kæmper ved navn *Atte* og sænket ham i en herefter benævnt *Attekilde* ved *Ebbelnæs*.

På Østmøn herskede *Jætten Upsal*, som havde skaffet sig en sådan æresfrygt blandt befolkningen, at gamle folk på Østmøn endnu ved at fortælle, at deres fædre – som det vel har været skik fra *Arrilds* tid – efterlod det bedste havreneg på marken, for at *Upsal-Jættens* hest ikke skulle trampe deres sæd ned, når han red omkring på landet, eller for at formilde ham, så han ikke gjorde dem anden skade.

Grøn Jæger har sagtens ikke været stort anderledes end den tids folk, hvor retten sad i spydstagen, og selv om man ikke har stort andet end sagnet – den mundtlige overlevering, der er gået fra slægt til slægt gennem hundreder af år – at holde sig til, så er der dog visse ting, der tyder på, at han har været en virkelig historisk person, der i kraft af personlige egenskaber har forstået at hæve sig over de andre mennesker.

Stednavnene Grønsund og Grønsalen – sidstnævnte navnet på den langdysse, der er beliggende sydøst for Fanefjord Kirke, og som er en af Danmarks største langdysser – leder også tanken hen på Kong Grøn og hans hustru Fanes liv og færden på disse kanter, men man må stadig holde sig for øje, at beretningen om *Grøn & Fane* kun er sagn. Paludan knytter Grøns navn til "*Grønsalen*", mens Bojsen hævder, at Grønsalen betyder "*Det Grønne Landskab*", ligesom han mener, at der næppe findes noget eksempel på, at navnet på en egn er dannet af et personnavn (Fanefjord). Ifølge Bojsen ligger Grøn og Fane begravet i "*Jættens Høj*" ved Frenderup (sløjfet 1774). I en gammel vise, som gennem århundreder har været kendt, findes dette vers:

*"Nu hviler Grøn med Fane sin,
som rettede Hjort og rasken Hind,
Tak, Bonde, nu den gode Gud,
at du går trygt af havnen ud."*

Dette gamle vers synes at skulle vise, at Kong Grøn har fået sat en vis skik på forholdene herude og har fået bugt med de mange sørøvere, der huserede på den tid. Selv om Kong Grøn vel har forsvaret sit rige – den del af øen, der også kaldes "*Grønø*", altså Fanefjord, og måske noget af Damsholte sogn – så hører man ikke om røvertogter og mishandlinger efter hans ordre, således som det ellers hedder om mange af hans samtids stormænd. Hvis vi tager fantasien lidt til hjælp, kan vi se ham samle de vilde skarer på Lovbjerg ved Vollerup, hvor han har lært dem at indse nødvendigheden af at have love og regler, og lært dem at adlyde disse.

Fra Fanefjord Sparekasses festskrift 1951

Grøn Jæger & Dronning Fane

Intet skriftligt er bevaret fra Møns oldtid, men det er bemærkelsesværdigt, at sagnforestillingerne om *guden Odin* har holdt sig på øen helt frem til vore dage.

På Østmøn hedder han "*Jætten Upsal*", eller noget lignende, og har sin bolig på *Møns Klint*; på Vestmøn kaldes han "*Grøn Jæger*", og det fortælles, at han ligger begravet sammen med sin hustru Fane i "*Grøn Jægers Høj*" nær Fanefjord Kirke.

Møn - P. Rønn Christensen "Fra Sagnenes Verden"

Upsals-Jetten Grøn og Fane skøn!

”Nu hviler Grøn med Fane sin,
som trætthed hjort og rasken hind.
Tak bonde, nu den gode Gud,
at du går trygt af havnen ud.”

Sådan i et gammelt rim det lyder,
hvis mening en yngre skjald nu tyder.
Hin Grøn var jæger, dertil søhane,
hans dejlige hustru kaldtes Fane.

Og Fane gav, da hun end var mø,
Møens navn til den danske Ø,
som vender mod havet sin høje side,
den jomfrurene, den blændende hvide.

Og mellem Møens og Falsters jord
fik vandet navn af Fanebjerg,
og kirken derved med sit røde tag,
har samme navn den dag i dag.

Men efter Grøn har bondens mund,
benævnet det samme vand Grønsund,
og det navn end gælder i vore tider,
for færgestedet på begge sider.

Fra Dronningestolen, hvid som sne,
eller Aborrebjerget, kan man se.
Når luften er klar, til forskellig side
to andre klinte af samme kridt.

Ved Frenderup by, nær ved et krat,
vises en grav, med stene sat,
i stenlængde hundrede og halvfjerds,
for de to, som mindes i det gamle vers.

Den vældige Grøn har navn af Jette,
og fra Uppsala regnes hans æt med rette;
thi kaldtes han længe på Møns land
Jetten af Upsal, en farlig mand.

Under navn af Klintekonge han får,
nær ved Klinten hans bolig står,
og i fordums tid ved høstgildets leg
ham bondes ofrede en havreneg.

Han ofrede den største, den, som var bedst;
så ventet man, at den vilde hest,
hvorpå han rundt i landet red,
og trampede sæden på marken ned.

Stevns er den ene, den står i nord,
den anden, i syd, er Rygens jord.
Om dem alle tre det sagn man har,
at en eneste klint tilforn de var.

Tre klintekonger – så sagnet beretter –
beherskede dem, tre *Upsals-Jetter*;
men landet blev, ved kongernes had,
i tvende parter splittet ad.

Nu skiltes de fra hinanden ved søen,
men venskab mellem ham på Møn
og ham på Stevns; forventet med held,
slog de Rygens drot ihjel.

Og stedse består en pagt iløn
mellem kongen på Stevns og Møns Grøn;
som danske brødre de føle sig begge,
og armene mod hinanden strække.

Men han på Rygen fra vennemødet
er udelukt, af de andre ødet;
han er død for Danmark, det vil sige,
nu hører han til det romerske rige.

Fra den nordiske sagnkreds fjernet han blev,
har glemt, hvorfra sig hans herkomst skrev;
deri består det, at han er død,
thi for resten lider han ingen nød.

Men Møn stander som Danmarks pryd,
skipperens lyst, vandrerens fryd,
så skinnende hvid som Fane skøn,
om issen kranset af Jette Grøn.

J. L. Heiberg 1791-1860

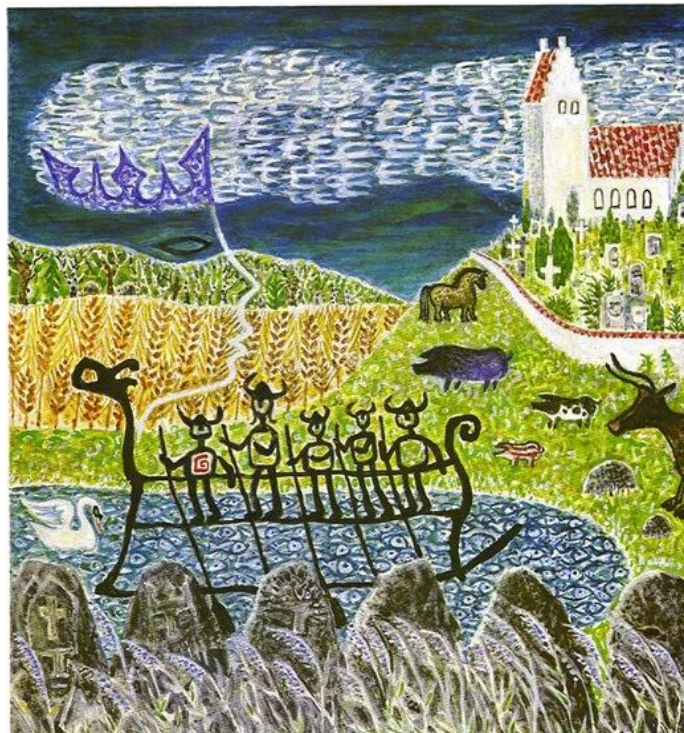
"De tre Hestepander" og "De tre Stene"

Der går her på landet den saga, at benævnte Grønsund har i hedenold været en ubetydelig å og så grumt vand, at man har kunnet vade over det herfra Møn til Falster på "tre hestepander" og "tre stene". Andre udlægger denne fortælling således:

At der fordum på Møns side har været en færge kaldet "De tre Hestepander", og på Falsters side en anden kaldet "De tre Stene".

Men også dette kunne jo hentyde på sundets forrige ubetydelighed. Heller ikke er det så urimeligt, at en eller anden frygtelig vandflod i en umindelig tidsalder kan have revet Fyn fra Jylland, Sjælland fra Fyn på den ene side og fra Skåne på den anden side; Møn igen fra Falster, Sjælland og Rügen, hvis kridtklinter, såvel hvad højden over havet, som deres hele karakter angående, synes at have hængt sammen med, de mønske, førend Nordsøen brød gennem Kattegat, dannede bælteerne og blev stående i den store dal, som udgør Østersøen eller det Baltiske Hav.

Førend denne naturrevolution kan Grønsund gerne have været et mosedrag eller et vadested til Falster. I dette tilfælde har sammenkomsten imellem disse tvende landes barbariske beboere og deres stamfyrsters fejden på hinanden efter tidens ånd, oftere fundet sted og været farligere, end den samme rivende strøm, som nu adskiller Møn og Falster, havde hindret dem fra så ofte at mødes og tørne på hinanden.

Ikke desto mindre lader det sig også ret godt tænke, at disse genboer, under forskellige drotter i mindre end 600 favnes frastand - thi bredere er Grønsund, hvor der er smallest, endnu ikke - have haft slemme optrin indbyrdes, når de nærmede sig hinandens kyster, forsøgte måske en slags vikingefærd og røvede på gensidige strandkanter.

Det er at formode, at Mønboerne, som færre i antallet, er gået af med flere blodige pander og et større mandefald, end Falstringerne, når kamp til lands fandt sted; men deres kærede anfører Grøn, ligeså snild, som modig og kæmpestærk, har efter traditionerne, forstået at sætte sin stamme i sikkerhed for disse genboers voldsomheder. Han drog så ofte til Falster, hvor Fane boede, eller kæmpede så ofte med denne

skjoldmø, at hun, som de dages heltinder og piger, vandt agtelse for helten, indgik venskab med ham og blev hans kone.

Med mindre at Falsterboerne, kede af dette kvinde-regimente, ligesom Sjællænderens og Mønboerne længe derefter af *skjoldmø Hethes*, regnede sig samme til skam og ville i stedet for denne *Fane* eller fyrstinde have en mand til konge, hvorudover hun, ligeså klog som de, har kastet sig *Grøn*, sin drabelige genbo i armene. I hvilket som er, blev ved dette samfundsbånd et slags venskab stiftet mellem Jotun-stammerne på begge sider af Strømmen.

I det ringeste har *Grøn* vidst at holde Falstringerne således i ave, at de nok ikke oftere har vovet at forstyrre Mønboernes rolighed.

Møen v/J. Paludan 1. del side 151 – 153

Grønjægers Høj, også kaldet *Grønsalen* eller *Grønjægers & Fanes Sal*, er en af Danmarks største og mest imponerende langdysser fra yngre stenalder. Den findes på Hårbølle Mark syd for Fanefjord Kirke på det sydvestlige Møn. Orienteringen er øst-vest; den er 102 m lang, 13 m bred og 2 m høj.

Højen, der har en næsten plan overflade, er omgivet af i alt 134 tætstillede, store randsten og rummer hele tre kamre, hvoraf dog kun det vestligste har dæksten.

Sit navn skal højen have fået efter den legendariske *kong Grøn*, der engang herskede over denne del af Møn, og hvis hustru hed *Fane*, jfr. Fanefjord og *Fanes Sal*. Sagnkongens natlige ridt med krigere og hunde har antagelig rod i den nordiske asalæres Odin-skikkelse.

356 oldtidsminder på Øerne

Møen Fane, Fanefjord

Jeg tror dog, at det har været *Fane*, efter hvem man har opkaldt *Fanefjord*, som skiller Møn fra Falster og ellers benævnes, Grønsund, som hos Saxo er: "*Den grønne jord*".

Jætten Grøn, Fanes husbond

Men rigtigere er Grønnes sund eller bugt efter *Grøn* med tilnavnet *Jeddin*, eller som ikke få mener, *Jette*, så af *Grøn* er den kæmpe, som siden blev *Fanes trolovede* eller *husbond* og sammen med hende ligger begravet i Vesterherred ved landsbyen *Frenderup*.

